

7. Чуба О. Є. Трансформація життєвих цінностей педагога на сучасному етапі розвитку суспільства // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Т. 11. – Ч. 6. – К., 2009. – С. 441-448.

Костюк А. В. Философские аспекты стратегии формирования ценностных ориентаций молодежи в контексте системы высшего образования современной Украины.

Статья посвящена актуальным вопросам образования молодежи в Украине. Рассмотрены ценностные ориентации студентов в контексте их социализации в высшем учебном заведении. Определены философские аспекты формирования мировоззренческих ориентаций молодежи.

Ключевые слова: молодежь, мировоззрение, ценностные ориентации, жизненная позиция.

Kostyuk O. V. Philosophical aspects of the value orientation of young people in the context of the education system of modern Ukraine.

Article is devoted to the issues of the youth education in Ukraine. Discusses the value orientations of the students in terms of their socialization in higher education. Determined by the philosophical aspects of the formation of ideological orientations of the youth.

Keywords: the young, world, values, attitude.

Зьолко О. О.

ОСОБИСТІТЬ ЛЮДИНИ ЯК ПІДСТАВА ПОРОДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У статті розкрито процес розвитку людини з погляду різних філософських течій, проаналізовано людину як вихідний пункт для запуску механізму взаємодії людини та суспільства; розкрито проблему розвитку особистості через проблему смислів та висвітлено інтелектуальну цивілізацію як новий тип організації соціального життя людини, що детермінує породження нових смислів і смислових полів (глобального, або планетарного, і локальних).

Ключові слова: людина, особистість, розвиток особистості, інтелект, інтелектуальна цивілізація

Ми живемо в період становлення суспільства знань, причому не просто знань, які фіксують ті чи інші аспекти дійсності, а знань, завдяки яким відбувається становлення нових цивілізаційних вимірів, що вимагає енергії інтелекту, інноваційного мислення та інноваційної людини. Одночасно відбувається становлення планетарного

комунікативного простору, котрий здійснює суттєвий вплив на всі аспекти життя суспільства, окремого індивіда.

У зв'язку з цим постає необхідність проаналізувати і дати визначення буття людини в умовах сучасної дійсності, в умовах глобального суспільства, яке пронизує смислова основа інтелекту.

Людина завжди була головним чинником прогресу, від неї залежав і ще більше залежить сьогодні цивілізаційний поступ. У такому випадку виникає проблема виявлення особливостей її буття в контексті сучасних суспільних трансформацій.

Висвітленню проблем буття людини в новітній філософії присвячені роботи М. Гайдеггера, М. Бердяєва, В. Соловйова, С. Франка, М. Шелера, Ж. П. Сартра. Проблеми інтелекту, інтелектуального розвитку особистості є предметами дослідження К. Альбуханової-Славської, Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, Дж. Брунера, О. Брушлінського, Л. Веккера, М. Холодної, В. Дружиніна, Ж. Піаже, С. Рубінштейна та ін.

Теоретико-методологічну базу дослідження сучасних суспільств, зокрема в умовах глобалізації, становлять дослідження В. Андрущенко, В. Астахової, У. Бека, Д. Белла, В. Беха, П. Бергера, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, Дж. Гелбрейта, П. Друкера, М. Кастельса, К. Субірі, О. Тоффлера, А. Турена, Ж. Фурастьє, П. Штомпки, Л. Сохань та ін. Проблеми цивілізації, людини як її джерела та залежності між людиною та типом зв'язку у соціальному світі досліджено у наукових працях В. Вернадського, С. Гудожника, Г. Ділігенського, Б. Єрасова, М. Мойсеєва, Г. Клімова, Л. Олеха, Л. Гумільова, Ю. Яковця.

Мета статті – висвітлити процес розвитку людини з погляду різних філософських течій; проаналізувати людину як вихідний пункт для запуску механізму взаємодії людини та суспільства.

Отже, на сьогодні однією з наймогутніших рушійних сил розвитку цивілізації є інтелектуальна діяльність людини. Для подальшого вивчення теми дослідження потрібно пояснити процес розвитку людини з погляду різних філософських течій.

Представники ідеалістичної філософії вважають, що розвиток людини є процесом стихійним, некерованим, спонтанним; розвиток відбувається не залежно від умов життя, він детермінований лише “вродженою потенцією”; розвиток людини фатально зумовлений її долею, в якій ніхто нічого змінити не може.

Науково-матеріалістична філософія трактує розвиток як властивість живої матерії, що притаманна їй одвічно завдяки властивим матерії руху й саморуху.

Новітня філософія трактує людину як особистість, що спроможна піднятися над собою як живою істотою і, виходячи з одного центру, ніби по той бік просторово-часового світу зробити предметом свого пізнання все, зокрема й саму себе. Тому тільки людина має здатність піднятися над собою, ідеально відмовитись від своєї емпіричної природи і, піднявшись над нею, аналізувати, оцінювати її. Тільки духовне начало в ній принципово відмінне від усіх емпіричних якостей (зокрема й інтелектуальних), що виходить за межі її емпіричної природи загалом, є властивим виключно людині, що визначає її справжню своєрідність [9].

Особливий внесок у розвиток ідей інтелекту людини зробив Аристотель. Він писав, що характерною рисою людини є розум, який забезпечує найвищу здатність процесу пізнання. За допомогою розуму індивід сягає до “непомітного, божественного”, виявляє певні загальні цінності, які “допомагають відрізнити ознаки людського буття”. Аристотель вважав інтелектуальний розвиток людини її природною потребою, бо, на його думку, “всі люди від природи прагнуть знань”

За думку відомого римського філософа Б. Спінози, в процесі інтелектуального розвитку особистості важливо враховувати, що все, що існує, знаходиться “або в собі, або в іншому, тобто поза розумом не існує нічого, крім субстанції та її стану”. Однак при вирішенні будь-якого питання у людини може виникати розумовий образ, який викривляє реальність. Адже уява індивіда далеко не завжди збігається з розумінням конкретної ситуації, що, безумовно, накладає відбиток на результат її розумового процесу, тобто людина, приймаючи за істинність те, що їй уявляється, тим самим підмінює існуючі факти. Тому образність людського мислення є основною причиною розбіжності між процесом розуміння й будовою образу.

Французький філософ Р. Декарт стверджував, що людський розум не знає міри: він або захоплює більше, ніж потрібно для вивчення якогось питання, або навпаки, щось упускає. Крім того, науковець вважав, що інтелектуальний розвиток особистості не можна забезпечити за допомогою залучення її до копіювання певного способу мислення. Він пояснював, що не кожна людина зможе стати математиком, якщо вона навіть знатиме всі чужі докази на пам’ять, бо її розум може бути нездатним самостійно вирішувати будь-які проблеми. Те саме стосується й філософії: навіть прочитавши всі твори таких видатних філософів, як Платон та Аристотель, людина не завжди спроможна “винести тверде судження про ці речі” [11].

Пов’язуючи інтелектуальний розвиток особистості з розвитком її розуму, видатний англійський мислитель Дж. Локк зазначав, що

кожна людина повинна привчити себе тренувати власний розум за допомогою вивчення зв'язку між різними ідеями та визначення їх послідовності. Причому, на його думку, ретельність і старанність допомагають людині стати розумною.

Принципово інші ідеї щодо інтелектуального розвитку людини відстоював французький мислитель Ж.-Ж. Руссо. Він не погоджувався з поглядами вищевказаних науковців, бо не вважав читання корисною справою для інтелектуального розвитку особистості. Він аргументував цю тезу тим, що читання не вчить особу розмірковувати, а вчить всьому вірити. Ж.-Ж. Руссо також стверджував, що “людина від природи майже не думає”, а тому навчається мислити так само, як і навчається багатьом іншим речам. На його думку, мислення – це мистецтво, тому він поділяв людей на дві групи: ті, які можуть розмірковувати, й ті, які цього робити не можуть.

Ж.-Ж. Руссо також пов'язав інтелектуальний розвиток людини з її моральним вихованням. Він стверджував: коли “сердечне благородство” особистості підкріплене розумом, воно впливає на неї і, як наслідок, чесна людина майже завжди розмірковує правильно. На думку мислителя, якщо особу ще з дитинства привчити не лякатися розмірковувати, то навіть за наявності невеликого життєвого досвіду їй буде легко сформулювати власну думку з будь-якого питання. Ж.-Ж. Руссо писав: “Розсудливість більше залежить від сердечних почуттів, ніж від освіченості розуму”, а тому відомо, що навіть розумні люди в життєвих складних ситуаціях поведуться не найкращим чином і роблять багато помилок [11].

Проаналізувавши наведені факти досвіду стародавніх мислителів щодо інтелектуального розвитку особистості, можна зробити висновок, що вже в той час мислителі вважали головним у розвитку людини інтелект. Сьогодні ж інтелект розглядають і як чинник конкуренції в умовах глобалізації, і як чинник посилення та захисту національних інтересів, перш за все у сфері інтелектуального потенціалу, і як новий принципово значущий ресурс сучасної робочої сили тощо [7, 3].

Людина застосовує інтелект для обробки наявної інформації, наприклад з метою побудови або вдосконалення розуміння, позиції, стратегії, методу, правила, комбінації, відношення, пояснення, рішення, плану чи цілі.

Унікальність людини полягає якраз у тому, що вона може не лише наслідувати та сприймати ту систему соціальних зв'язків, у якій опинилася після народження, але й активно її змінювати відповідно до

власних переконань, цінностей, норм життя, уявлень про світ та саму себе. Саме це є головною її функцією, зміст якої полягає, як зауважує В. П. Бех, у породженні, підтримці “в певних межах основних характеристик суб’єктивованого потенційного соціального світу з подальшою трансформацією його у нову якість – об’єктивовану соціальну природу”, що підкреслює активну, діяльнісну сторону людського існування, іманентну властивість людини втілювати у життя свої ідеї, ідеали, спосіб власної творчої діяльності [1, 28].

Людина – це єдність тіла і духа, загадкове породження природи, що володіє певною космічною силою, таємничим чином звеличується над матерією [4]. Подібне розуміння людини як істоти, що активно перетворює навколишній світ, у тому числі соціальне середовище та саму себе. продуктивно узгоджується з головною ідеологією нашого дослідження, згідно з якою розвиток особистості визначає тип зв’язку в соціальному світі, тобто тип майбутньої цивілізації [5, 36]. Інтелектуальні ресурси особистості та суспільства стають засобом адаптації до соціальних умов, що змінюються, а також засобом їхнього розвитку. Адже в постіндустріальному суспільстві, де домінують нові технології і канали комунікації, формуються нові принципи соціальної взаємодії, зростають вимоги до соціальних суб’єктів, до їх рівня відповідальності за ухвалені рішення, які, у свою чергу, ускладнюються [3]. Для майбутнього розвитку цивілізацій головним є інтелектуальний розвиток.

Дослідження взаємодії людини та суспільства і встановлення певного типу їх зв’язку потребує здійснення аналізу, який стосувався б, насамперед, людини як вихідного пункту для запуску механізму розгортання відповідного способу відтворення її соціальності. Тому треба знайти такі семантичні фільтри у погляді на людину, які б дозволили відокремити її духовні атрибути, розвиток яких призводить до створення відповідної форми зв’язку у соціальному світі [5, 38].

Проблема особистості в сучасному просторі – це проблема нових смислів, які закономірно входять в наше життя. І якщо їм заважати або стримувати, то вони все одно увійдуть силою. До них належить нова утилітарна мораль, свідомість епохи Постмодерну, секуляризація інтелекту, втрата одухотвореності, міфологізація знання, зміна історичних акцентів, переорієнтація з об’єктивного на суб’єктивне. Щодо останнього, це означає, що соціокультурна визначеність все більше віддаляється від існуючих об’єктивних смислів, набуваючи суб’єктивних орієнтацій.

Кожна особистість знаходиться у ситуації постійного вибору варіанту своєї поведінки із багатьох можливих. Здійснення цього

вибору, оптимального для неї, є результатом узгодження смислової парадигми особистості з тими смислами, які розпаковуються, що відбувається у формі внутрішнього діалогу особистості із собою. На цьому базується процес власної реінтерпретації як постійної переробки смислових оцінок, виявляючи таким чином здатність до оцінювання смислів, яка забезпечує вибір одного смислу на семантичному континуумі, який є найціннішим для людини у певній ситуації.

Засобами такого способу оволодіння смислами є навчання, спілкування, виховання. Їх здійснення стає можливим завдяки виникненню фільтру, який звужує лексичний смисл слова в ситуації, що зумовлюється певним текстом, а саме його семантикою, або, якщо використовувати термінологію мовознавства, контекстом, тобто певною послідовністю та сполученням смислів. Так, наприклад, під час бесіди ми залуцаємося до мовної гри, у якій використовуємо певні фрази для визначення важливих для нас аспектів значення слів, тобто смислів [8, 56].

Безперервність інформаційного потоку, що надходить із зовнішнього нестабільного середовища, зумовлює необхідність саморегуляції людини як цілісної системи, що здійснюється як самоінтерпретація відповідного до нової ситуації, коли смислова парадигма особистості узгоджується із знову отриманими смислами (наприклад, інтеграція з іншими текстами, самозбагачення), виявляючи здібність до постійного оновлення смислової парадигми. При цьому реінтерпретація власного смислового континууму, його оновлення має не довільний, а значущий характер, адже пов'язаний із принциповим збереженням індивідуального смислового тексту у поєднанні з оволодінням новими смислами, що отримують особистісне значення.

Залучення людини до інформаційних потоків відбувається двома способами. Перший із них означає розуміння, оволодіння смислами через спонтанне породження суб'єктом нового фільтру, що відповідає наявній ситуації, яка зумовлюється не тільки новими текстами, але й іншими умовами життя. У цьому випадку розуміння є перевідкриттям конкретною людиною тих смислів, що були "розпаковані" до неї і закодовані у загальноприйнятій формі через символи та знаки мовлення. У результаті цього процесу людина підключається до семантичного поля людства, яке є "розпакованою" протягом історичного розвитку частиною смислового континууму.

Інформаційні здібності людини забезпечують динамічність особистості, зберігаючи її відкритість до нової інформації, забезпечуючи її саморегуляцію та самовдосконалення відповідно до

нових смислів. У результаті створюється основа для здійснення процесів гомеорезу, які підвищують не тільки ефективність функціонування, але і забезпечують життєздатність особистості як системи інформаційного характеру.

Циркуляція інформації (знань) призводить до зростання ресурсного потенціалу суспільства, його можливості розширювати матеріальне виробництво за допомогою нових інформаційних технологій та інтелектуальних продуктів. Народжується певний ефект кумулятивності, коли всі форми механізму переходу знань у соціально-виробничу силу функціонують у комплексі, що створює новий рівень соціального прогресу [5, 35].

Отже, *інтелектуальна цивілізація* – це такий тип організації соціального життя людини, такий спосіб відтворення її соціальності, при якому домінуючою цінністю стає інтелект і духовний розвиток людини, а визначаючими факторами – інформація та знання, що детермінують породження нових смислів і смислових полів (глобального, або планетарного, і глокальних).

Основною проблемою, яка породжує виникнення самого поняття *глокалізації*, є співвідношення глобального та локального у сучасному світі в цілому, та, відповідно, оцінка цих процесів спеціалістами. Так, існують як прихильники загальної гомогенізації, так і ті, хто протистоїть цим процесам у своєму баченні виключності кожного окремого народу та нації.

Локалізація – обмеження місця дії того чи іншого явища, процесу певними просторовими межами.

Глобалізація як процес – це зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, небувале поширення по всій планеті ідей та інформації, технологій, культури, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки. Дослідниця В. Воронкова під сутністю глобалізації розуміє “перетворення людства на єдину структурно-функціональну систему, організовану за універсальними принципами” [2].

Глобалізація інтенсифікує мисленнєві процеси, в тому числі й філософські. Вічні проблеми постають у чітких конкретних ракурсах. Ціннісні універсалії актуалізуються в регіональних образах [10, 5].

Висновки цього дослідження полягають в тому, що: породження інтелектуальної цивілізації характеризується таким способом відтворення її соціальності, при якому домінуючою цінністю стає інтелект і духовний розвиток людини, а визначаючими факторами – інформація та знання, що детермінують породження нових смислів і

сміслових полів. Інформаційні здібності людини забезпечують динамічність особистості, зберігаючи її відкритість до нової інформації, забезпечуючи її саморегуляцію та самовдосконалення відповідно до нових смислів.

Породження інтелектуальної цивілізації як нового типу зв'язку між людиною та суспільством залишається досить актуальним для вивчення, оскільки цей тип тільки формується. Тож існує необхідність подальшого вивчення інтелектуального розвитку особистості як основи формування інтелектуальної цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бех В. П.* Человек и Вселенная. – Запорожье : РА “Тандем-У”, 1998. – 144 с.
2. Глобалізація [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу до ресурсу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>. – Заголовок з екрану.
3. Інформаційний простір: український та світовий [Електронний ресурс] // Освітній портал. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/25501>. – Заголовок з екрану.
4. *Кремень В. Г.* Особистість у сучасній цивілізації: освітній контекст [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://universitates.univer.kharkov.ua/arhiv/2009_1/kremen/kremen.html.
5. *Мартинюк С. Є.* Генезис інформаційної цивілізації: монографія. – Запоріжжя : Просвіта, 2002. – 192 с.
6. *Михайльова К. Г.* Інтелектуальна еліта сучасного суспільства: особливості формування та діяльнісний потенціал : автореф. дис. ... д. соц. наук : 22.00.01. / Харківський нац. ун-т. – Харків, 2008. – 33 с.
7. *Налимов В. В.* Спонтанность сознания. – М. : Прометей, 1989. – 287 с.
8. Особистість і умови її розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://psylist.net/hprog/edu010.htm>. – Заголовок з екрану.
9. Проблема людини в філософії [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу до ресурсу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%B2_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97. – Заголовок з екрану.
10. Соціальні практики в глобальному вимірі / *Понов Б. В., Фадєєв В. Б., Носова Г. Ю., Багінський В. В., Нельга О. В.* – К. : Наукова думка, 2007. – 160 с.
11. *Шарун Ю. Ф.* Аналіз ідей мислителів минулого про інтелектуальний розвиток особистості [Електронний документ]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Pfto/2012_24/files/P12_10.pdf.

Зёлко О. О. Личность человека как основание порождения интеллектуальной цивилизации.

В статье раскрыт процесс развития человека с точки зрения различных философских течений. Человек проанализирован как исходный пункт для запуска механизма взаимодействия человека и общества; раскрыта проблема развития личности через проблему смыслов, освещены интеллектуальная цивилизация как новый тип организации социальной жизни человека, который детерминирует порождения новых смыслов и смысловых полей (глобального, или планетарного, и локального).

Ключевые слова: человек, личность, развитие личности, интеллект, интеллектуальная цивилизация.

Zelko O. O. Personality of a man as the foundation of generation intellectual civilization.

In the article the process of human development from the point of view of different philosophies, analyzed as the point man to run the mechanism of interaction between the individual and society; solved the problem of personal development through the problem of meaning and highlights the intellectual civilization as a new type of organization of social life, determines the generation of new meanings and semantic fields (global / planetary and glocal).

Keywords: people, person, personality development, intelligence, intelligent civilization.

Мельник В. В.

СТРАХ ЛЮБОВІ У ФІЛОСОФІЇ ПСИХОАНАЛІЗУ

У статті розглянуто модифікований та екзистенціальний страх любові, який впливає на світоспоглядання людини, відкриваючи її трансцендентні обрії Всесвіту.

Ключові слова: страх, метафізика, трансцендентне, лібідо, ерос, пізнання, людина, екзистенціал.

Вивчення процесу розуміння й осягнення любові відбувається у філософії, релігії та історії людства досить важко, оскільки з кожним століттям люди відкривають для себе нові метафізичні обрії Всесвіту в їхньому духовному космосі. Завжди людина відчувала страх втратити кохання, об'єкт любові. Людське пізнання швидко рухається вперед, сума знань весь час збільшується, але ще швидше зростає сума незнань. Чим більше ми пізнаємо любов, тим більше вона ховається від нашого погляду, змушуючи нас тремтіти перед нею.